

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Николай Колев

Секция по гражданскоправни науки, Институт за държавата и правото при БАН

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.6. Право

докторска програма *Гражданско и семейно право*

Автор: *Андреан Василев Славчев*

Тема: *„Компенсация на вини при договорна отговорност“*

Научен ръководител: *доц. д-р Красимир Николов Митев – ПУ „Паисий Хилендарски“*

1. Общо описание на представените материали

Със Заповед № Р33-5130 от 23.10.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Компенсация на вини при договорната отговорност“** за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, докторска програма Гражданско и семейно право. Автор на дисертационния труд е Андреан Василев Славчев – докторант в редовна форма на обучение към катедра „Гражданскоправни науки“ с научен ръководител доц. д-р Красимир Николов Митев ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Андреан Василев Славчев комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;

- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет.

Докторантът е приложил 4 броя публикации по темата на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд и съответните други документи отговарят на приложимите нормативни изисквания.

2. Кратки биографични данни за докторанта

През 2007 г. г-н Андреан Славчев е завършил Професионална гимназия „Ген. Владимир Заимов“ – Сопот, а през периода 2007 г. – 2012 г. завършва висше юридическо образование в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“. От 01.10.2019 г. развива преподавателска дейност като асистент по гражданско право - обща част и по облигационно право в същия университет. През 2012 г. започва своята адвокатска практика в град Пловдив. Участвал е в множество студентски състезания, както и конференции. Има 8 научни публикации, от които 4 по темата на представената дисертация.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Представеният дисертационен труд разработва актуален институт на договорното право – този за компенсацията на вини при договорната отговорност. С това докторантът задоволява необходимостта от навременно изследване на този институт, който намира сравнително широко приложение в съдебната и арбитражната практика. Представената дисертация е единственото цялостно монографично изследване на поставената тема в последните 30 години. Дисертацията разглежда в пълнота всички аспекти и въпроси на компенсацията на вини при договорната отговорност и съотношението на този институт с други важни институти на облигационното право (непозволено увреждане, забава на кредитора, договорна отговорност на длъжника и пр.). На критичен анализ е поставена българската доктрина и съдебна и арбитражна практика.

4. Познаване на проблема

Докторантът демонстрира задълбочено познаване на поставената проблематика и с представения дисертационен труд той доказва способностите си за самостоятелен и задълбочен научен анализ. В работата са обхванати всички познати съчинения на български език и водещи съчинения на чуждестранни автори, както и публикуваната и достъпна съдебна и арбитражна практика.

5. Методика на изследването

Въпросът за компенсацията на вини при договорната отговорност е изследван чрез методите на историческия анализ, сравнителноправния анализ, както и чрез методите на логически анализ и синтез. Използването на всеки един от тези методи не е самоцелно, а е подчинено на поставените цели на изследването – изясняване на правната същност, фактическия състав и последиците от прилагането на разглеждания институт, както и съотношението му с други институти на облигационно право. Избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е в обем от 217 страници, включващи и библиографска справка от 183 съчинения на български, немски, френски, италиански и английски език.

Структурата на дисертацията е подходяща. Тя включва въведение, четири глави, заключение и библиография; обемът на всяка от главите е съразмерен спрямо останалите, както и пропорционален на цялостния обем на работата, което създава приятното впечатление за добре осмислен и премерен подход към проблема и неговия анализ. Може да се препоръча в описанието на съдържанието да се отбележи номерацията на страниците.

След въведението към труда анализът в Глава Първа обхваща понятието за компенсация на вини и исторически и сравнителноправен преглед. Още на стр. 13 авторът поставя съвсем общо тезата си, че приносът на кредитора трябва да се търси едновременно в неизпълнението и/или в последиците му. Следва подробен преглед на разрешенията в римското частно право, разрешенията, разработени от глосаторите, разрешенията в каноническото право, разрешенията, поддържани от хуманистите, пандектното и старото немско право, френското, австрийското и английското право, както и българското право преди приемане на действащия ЗЗД. Може да се препоръча в частта относно прегледа на римското частно право отделните правила, които се анализират, да бъдат поставени в основния текст вместо в бележките под линия поради значението им за аргументацията и изводите на автора.

Глава втора е посветена на анализ на правната същност на компенсацията на вини при договорната отговорност. Авторът отделя детайлно внимание на всички познати теории, които се занимават с този институт – теории, обясняващи правилото с накъсване на причинно-следствената връзка; теории, свързани с неполагане на дължима грижа от страна на кредитора спрямо собствените си интереси; теории, свързани с наличие на правно задължение за

кредитора; теории, обосноваващи компенсацията на вини като особено правно задължение; теории, свързани с института на неоснователно обогатяване и справедливостта. С присъщата му научна последователност и етика докторантът точно и детайлно изяснява особеностите на различните теории и резултатите, до които те достигат, като коректно цитира научните източници. Приносен момент е и изясняването на проявления на теориите в съдебната ни практика. Следва да бъдат споделени изводите на автора на стр. 105 – 106 относно същността на компенсацията на вини при договорната отговорност, а именно, че чрез прилагането на този институт спрямо кредитора се отправя упрек, че не е положил дължима грижа и той бива държан отговорен за проявената от него недобросъвестност, като правото му на обезщетение може да бъде редуцирано или изобщо да бъде изключено предвид тежестта на извършеното от него нарушение и формата на вина. Авторът приема поради това, че компенсацията на вини при договорната отговорност не следва да се разглежда единствено от гледна точка на наличието на причинно-следствена връзка между кредиторското поведение и неизпълнението и/или неговите последици, защото правният ред укорява кредитора за неполагане на грижа към собствения си интерес, създавайки особено правно изискване за кредитора; хипотезата на чл. 83 от ЗЗД включва не само причинна връзка между поведението на кредитора и неизпълнението, но и вина от негова страна (неполагане на грижа) при изпълнение на задължението за сътрудничество. С тези изводи в края на Глава втора докторантът всеобщо очертава най-общо елементите от фактическия състав на компенсацията на вини, които са разглеждани в следващата Глава трета, и с това постига логическа връзка и последователност на анализа.

Глава Трета е посветена на елементите от фактическия състав на компенсацията на вини при договорната отговорност – причинна връзка, противоправност и вина на кредитора. Редица приносни моменти се открояват при анализа на приложното поле на института за компенсацията на вини при договорната отговорност. В тази част отново не само проличават богатата правна култура на докторанта и широките му юридически познания за всички институти на облигационното право, но и възможностите му за интердисциплинарен анализ на поставените въпроси. Така, преценява се приложното поле на разглеждания институт при развалянето на договора, неустойката, задатъка, активната солидарност, встъпването и заместването в дълг, цесията, паричните задължения. Обосновани за изводите за неприложимост на института поради налични специални разпоредби като тези по чл. 194, ал. 1 и чл. 264, ал. 2 от ЗЗД, неприложимост при поемането на риска от неизпълнението от страна на кредитора, например чл. 192, ал. 1 от ЗЗД, чл. 260, ал. 2 от ЗЗД, чл. 370, ал. 3 от ТЗ и чл. 373, ал. 1 от ТЗ, като авторът подчертава, че това са различни хипотези от причиняването на вре-

ди на кредитора с неговото съгласие. Анализирано е приложението на разглеждания институт при потребителския кредит, застрахователните договори в областта на имущественото застраховане и имуществената отговорност на страните по трудовото правоотношение. Заслужава подкрепа изводът на докторанта, че предварителна уговорка между страните да се изключи или ограничи прилагането на разпоредбата на чл. 83, ал. 1 от ЗЗД води до нежелан от законодателя резултат и поради това справедливостта и добросъвестността следва да надделеят над свободата на договаряне и подобни клаузи да се квалифицират като нищожни. Подчергати са разликите между забавата на кредитор и компенсация на вини, като авторът достига до извод, че те не се отнасят като общ към специален институт поради различието във фактическите състави на двата института.

В Глава четвърта са разгледани различните критерии при намаляване или изключване на отговорността на длъжника (съпоставяне на обективното причиняване на неизпълнението от страна на длъжника и на кредитора; съпоставяне на степента на проявената вина от длъжника и кредитора; всички обстоятелства, които имат значение за неизпълнението – поведението на кредитора и на длъжника, формите на вина, формата на неизпълнението и др.). Обоснован са изводите, че основата, която следва да се вземе предвид при определяне на дела на съпричиняването е размерът на дължимото обезщетение, а не размерът на всички вреди, както и изводите, че степента на вредоносност, тежестта на съпричиняването и степента на вината са трите показателя за изчисляване на квотата на приноса на кредитора, а когато се определя делът на кредитора за неизпълнението, което е причинило неимуществени вреди, освен тези критерии следва да се отчитат и други признаци от обективен и субективен характер; когато става дума за неравнопоставени субекти, трябва да бъде отчетено и положението на по-слабата страна в правоотношението. В този смисъл подкрепа заслужава и направеното предложение *de lege ferenda* за допълване на чл. 83, ал. 1 ЗЗД.

Трудът добива завършен вид с анализа на процесуалните аспекти относно релевирането на процесуалното възражение за компенсацията на вини при договорната отговорност.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

В българската правна теория въпросите на компенсацията на вини при договорната отговорност са предмет на статии и студии и като част от учебници и монографии, разглеждащи договорната отговорност, но трябва да се отбележи, че представеният дисертационен труд е първото задълбочено съвременно съчинение, което е посветено изцяло на този институт. Като такова съчинението съдържа и първото систематично цялостно изследване на този въпрос, което само по себе си определя неговия приносен характер. Трябва да се отбележи

също така, че темата има интердисциплинарен характер, понеже при анализа на поставените въпроси неизбежно се засягат въпроси на други институти на облигационно право (непозволено увреждане, забава на кредитора, договорна отговорност на длъжника и редица други), потребителско право, застрахователно право, трудово право, граждански процес. Докторантът не се е притеснил от това предизвикателство и според мен успешно се е справил с необходимостта от комплексен интердисциплинарен подход към поставените въпроси, което показва дълбочината на познанията му и способността му за научен анализ. За широтата на анализа са допринесли и резултатите от използването на историческия и сравнителноправния методи на изследване, чието използване трябва да се оцени като достойнство на труда.

Докторантът разработва поставените въпроси задълбочено, като проявява способностите си за детайлен и критичен анализ. Г-н Славчев застъпва собствено разбиране по дискуссионните моменти и не се притеснява да аргументира критичната си позиция към действащата правна уредба и към застъпените в доктрината или практиката становища, когато ги намира за неправилни или неподходящи. Тезите, застъпени от автора, са добре и последователно аргументирани, като авторът винаги изхожда от функцията и целите на института на компенсацията на вини при договорната отговорност. В основата на неговия анализ е постигането не само на научна обосновааност на изводите, но и на тяхната съобразеност с изискванията на житейската справедливост и добросъвестността. Авторът заслужава адмирации, защото неговите тези и заключения осмислят и пречупват института на компенсацията на вини при договорната отговорност през призмата на нуждите на съвременното правоприлагане и договорна практика.

В дисертационния труд е използван значителен научен апарат – 183 съчинения на български, немски, френски, италиански и английски език. При изследването си докторантът е анализирал цялата съвременна българска правна литература по поставените въпроси, разглеждайки становищата на отделните автори, изяснявайки противоречията в тях и в много случаи допълвайки ги със собствени аргументи, а там където не възприема определени техни виждания, спори с тях, като спорът се отличава с коректност към застъпваните тези и обоснована критика. Прави впечатление, че по всеки един дискуссионен въпрос авторът изяснява представените в теорията становища и винаги изразява и обосновава своето лично становище; този подход без съмнение заслужава похвала.

Като достойнство на съчинението трябва да се посочи и подробният анализ на всичката относима съдебна и арбитражна практика. Темата на дисертационния труд предполага такъв анализ и авторът не е пренебрегнал становищата, застъпени от съдилищата и арбитража, а

напротив – отделил е сериозно внимание на тях. Това показва практическата полза от дисертационния труд, както и умението на автора да включи в анализа си аргументи, изведени от конкретни практически казуси, които са станали предмет на съдебни и арбитражни решения.

Трудът съдържа редица теоретични приноси, освен основния, който вече посочих по-горе – първо съвременно монографично съчинение, посветено на компенсацията на вини при договорната отговорност.

Като важни приноси трябва да бъдат посочени анализът на правната същност на компенсацията на вини при договорната отговорност; анализът на елементите от фактическия състав на компенсацията на вини (причинна връзка, противоправност и вина на кредитора); преценката на приложното поле на разглеждания институт при развалянето на договора, неустойката, задатъка, активната солидарност, встъпването и заместването в дълг, цесията, паричните задължения; обосновката на нищожността на клаузите, които ограничават или изключват приложното поле на разглеждания институт; обосновката, че степента на вредоносност, тежестта на съпричиняването и степента на вината са трите показателя за изчисляване на квотата на приноса на кредитора.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантът е докладвал 4 публикации по темата на дисертацията – статии, публикувани в научни сборници с научна редакция. Приложените статии още веднъж доказват умението на докторанта да тълкува и анализира актуални и съществени правни проблеми и да достига до изводи, които са и с практическо значение.

Докторантът е участвал с доклади по темата на дисертацията в четири конференции.

9. Лично участие на докторанта

Представеният дисертационен труд представлява оригинално и самостоятелно изследване на докторанта, подготвено под научното ръководство и напътствия на неговия уважаван научен ръководител доц. д-р Красимир Митев.

10. Автореферат

Представеният автореферат е подготвен според приложимите нормативни изисквания и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията. В структурно отношение той се припокрива със структурата на дисертационния труд, като представя в синтезиран вид разглежданите в дисертацията проблеми на компенсацията на вини при договорната отговорност и техния критичен анализ, както и направените от докторанта изводи по така поставените проблеми.

11. Критични забележки и препоръки

Авторът може да обърне допълнително внимание на отстраняването на различни технически грешки (например пълен и непълен член, пунктуация, разменени букви в думи, включително имена). Разбира се, тези технически грешки нямат отношение към съдържанието на работата по същество, но все пак отстраняването им би допринесло за цялостното положително възприятие на читателя от представения му задълбочен труд.

На места се забелязват различни дребни неточности, които авторът би следвало да отстрани преди публикуване на труда. Например, в бележка под линия № 6 на стр. 8 – 9 авторът определя договора за концесия, договорите, сключени в съответствие със Закона за обществени поръчки, и приватизационните договори като административни договори. Но квалификацията на даден договор като административен договор трябва да бъде предвидена изрично в закона – така чл. 19а, ал. 1 АПК. Такива са например договорите по чл. 29, ал. 4 от Закона за насърчване на научните изследвания и чл. 37, ал. 3 ЗУСЕСИФ. Наред с това, в мотивите (достъпни на <https://www.parliament.bg/bills/44/754-01-16.pdf>) към Законопроекта за изменение и допълнение на Административнопроцесуалния кодекс, обнародван ДВ, брой № 77/2018 г., е посочено, че уредбата в АПК ще създаде правната основа за обявяване на договорите за концесия, обществени поръчки и публично – частно партньорство за административни договори. Това до момента не е направено, т.е. към момента договорът за концесия, договорът за обществена поръчка и приватизационният договор не са административни договори.

12. Лични впечатления

Личните ми впечатления от докторанта са единствено и изцяло положителни. Познавам г-н Славчев като задълбочен, сериозен и широко скроен юрист с богата правна култура и познания не само в областта на гражданското и търговското право, но и административно право, граждански процес и право на ЕС. Наред с това, г-н Славчев има и богат и полезен опит като адвокат. Вероятно това съчетание между теоретически познания и практически опит е в основата на неговия разчупен и гъвкав изследователски подход, който държи сметка за нуждите на правоприлагането.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Убедено препоръчвам на г-н Славчев дисертационния труд да бъде публикуван под формата на монографично изследване поради ползата, която той ще донесе не само на преподавателите по право и научните работници, но и на практикуващите юристи и студентите по право.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Юридически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантът Андреан Славчев **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Гражданско и семейно право, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Андреан Василев Славчев в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, докторска програма Гражданско и семейно право.

11.12.2020 г.

Рецензент: .....

доц. д-р Николай Колев